

УДК 94:323.173 (410)

Зернецька О.В.

ДОСВІД БОРОТЬБИ ІЗ СЕПАРАТИЗМОМ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Сепаратизм у Великій Британії є однією з найбільших проблем. Вона виникла внаслідок побудови Британської імперії і продовжує існувати внаслідок її розпаду. У статті досліджуються внутрішні та зовнішні причини сепаратизму у Великій Британії. Внутрішні пов'язані з рухами відокремлення Північної Ірландії і Шотландії від Великої Британії. Зовнішні причини перебувають у сфері міжнародних відносин і стосуються виходу Британії з Європейського Союзу (брексіт). Проаналізовано підґрунтя цих процесів та доведено, що воєнні дії не були успішними. Найкращий шлях подолання сепаратизму – тресторонні перемовини та компроміси з боку держави-метрополії. Було виявлено, що вихід Великої Британії з ЄС в той час, коли сепаратистські рухи вирують вдома, дає останнім змогу вийти з метрополії та отримати незалежність.

Ключові слова: сепаратизм, Велика Британія, Британська імперія, Північна Ірландія, Шотландія, Європейський Союз, брексіт, компроміс.

Історія Великої Британії пов'язана з двома протилежними за своєю сутністю процесами: по-перше, це «збирання» територій Британських островів та існуючих на них невеликих держав в єдину державу. По-друге, відділення окремих частин Великої Британії у окремі держави. Власне другий процес і називається сепаратизмом [1]. У Великій Британії сепаратистські процеси тривали протягом століть. Гарячими точками ставали поперемінно або одночасно Ірландія, Шотландія, Уельс, а також дещо менші територіальні утворення.

Британія дарує нам історичний прецедент, коли незважаючи на процеси сепаратизму, що мали місце на Британських островах, Британська імперія продовжувала невпинно зростати і ставала наймогутнішою за всю всесвітню історію (імперія, «над якою ніколи не заходило сонце»). Її панування охопило одну чверть території Земної кулі, не враховуючи території Австралії, Нової Зеландії та частини Антарктиди, на яку вона претендує і нині. Зростання Британської імперії продовжувалося декілька століть і закінчилося після Другої світової війни. Розпад Британської імперії посилювався рухом деколонізації народів Азії та Африки і створенням незалежних суверенних держав. Колишні держави Британської імперії увійшли до Британської співдружності, яка згодом стала називатися Співдружністю націй – «Асоціація незалежних держав», що раніше входили до Британської імперії, які визнають британського монарха як символ вільного єднання. Співдружність націй не є політичним союзом, а лише міжурядовою організацією.

У дослідженні увагу приділено часовому проміжку зламу ХХ-ХХІ ст. і аж до нині. Британський сепаратизм відрізняється від прояву сепаратизму в інших країнах світу тим, що в ньому існують специфічні внутрішні та зовнішні

особливості. В середині держави відбуваються сепаратистські процеси в Ірландії, Шотландії, Уельсі, Корнуолі, деяких графствах, а також у Лондоні, де існують політичні сили, які прагнуть відокремлення столиці Великої Британії у самостійну територіальну одиницю. Яскравим проявом сепаратизму Великої Британії, пов'язаним із зовнішніми чинниками, є брексіт. 15 грудня 2016 р. в Оксфордському словнику англійської мови з'явилося слово «брексіт» (brexit), що означає вихід Великої Британії з ЄС [2]. Це перший прецедент в історії Європейського Союзу, коли одна з його країн-учасниць через референдум, проведений у Великій Британії, висловила своє бажання вийти з нього.

Таке компаративне дослідження взаємовпливу зовнішніх і внутрішніх специфічних процесів сепаратизму у всьому їх розмаїтті, які відбуваються у Великій Британії, є першим в історичній науці.

Оскільки тему сепаратизму у Великій Британії не можна розглядати без контексту її імперського минулого, звідки сепаратизм «проростив» своє історичне коріння, велика увага була приділена працям британських і почасти американських дослідників з цього питання. Це передусім монографії Д. Ебернеті [3], Н. Фергюсона [4], Т. Ллойда [5], С. Бріджена [6], А. Пейдежена [7], в яких розглядаються історія та теорія динаміки глобального домінування не тільки Британської імперії, але й інших європейських держав. А також історія Великої Британії, її імперські завоювання, вплив Британської імперії на інші цивілізації, сутність британського націоналізму. Про це йдеться у наукових працях Дж. Хопкінса [8], К. Джеффри [9], Дж. Хауліна [10]. Глибоко вивчалася наукова література з питань сепаратизму в Ірландії, а також Шотландії. По-перше – це найгарячіша точка з цієї проблеми на Британських островах, а по-друге – проблеми сепаратизму тісно пов'язані з відношенням до брексіту. Це дослідження А.С.Л. Лайонса [11], Д. Фіцпатрика [12], Т. Хеннессі [13], А. Джексона [14], М. Леффена [15], Дж. Бартона [16], К. МакПарленд [17], а також онлайн архіви ВВС. Проблеми боротьби із сепаратизмом в контексті взаємовідносин Великої Британії та Ірландії були предметом розгляду і вітчизняних науковців, таких як О.О. Резніков, А.Р. Місюра, С.В. Дрьомов, К.Є. Войтовський [18, с. 9-10].

Метою статті є аналіз історичного і сучасного досвіду Великої Британії у подоланні сепаратизму в Ірландії як найбільш показового конфлікту в історичному, конфесіональному, етнічному та географічному аспектах в умовах брексіту, коли держава проводить протилежні курси у внутрішній та зовнішній політиці: подолання сепаратизму всередині країни та вихід Великої Британії з Євросоюзу, що є сепаратизмом щодо ЄС.

У державі вирують сепаратистські настрої, рухи, серед яких події в Ірландії найбільш виразні. Для створення загальної картини сепаратистських збурень у Великій Британії окреслимо «парад суверенітетів», який у ній наразі відбувається. Для цього оглянемо наявні сепаратистські рухи за такою схемою:

держава або автономний регіон, який пропонується, відокремити політичні партії, які цей сепаратистський рух підтримують, воєнні організації і/або групи, які їх підтримують.

Варто підкреслити, що сепаратизм може розвиватися на релігійному ґрунті, на етнічному, мати на меті відокремлення від держави до якої входить територія, де поширений сепаратистський рух, і створення окремої суверенної держави, або входження до складу іншої держави чи розширення автономії. Велика Британія – це держава, де можна знайти всі означені типи сепаратизму. Для наочності наведемо перелік усіх зафіксованих діючих рухів на Британських островах, скориставшись відомостями про активні європейські рухи [19], за допомогою яких створено таблицю «Активні сепаратистські рухи на Британських островах». Можна зазначити, що Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії є сепаратистськими лідерами в Європі щодо їх кількості.

Таблиця 1.
Активні сепаратистські рухи на Британських островах

	Запропонована держава або регіон	Політичні партії	Воєнні організації	Групи, які їх підтримують
1	Корнуолл (Запропонована держава)	Корнуольська націоналістична партія (англ. <i>Cornish Nationalist Party</i>)	Корнуольська народно-визвольна армія (англ. <i>Cornish National Liberation Army</i>)	
2	Корнуолл (Запропонований автономний регіон)	Сини Корнуолла (корнуол. <i>Mebyon Kernew</i>) (член ЕСА), Зелена партія Англії і валл. <i>Plaid Werdd Cymru a Lloegr</i>		Корнуольська конституційна конвенція (корнуол. <i>Senedh Kernow</i>), Корнуолл 2000 (корнуол. <i>Kernow 2000</i>), Корнуольська солідарність (корнуол. <i>Unvereth Kernewek</i>)
3	Англія (Запропонована держава)	Одна Англія (англ. <i>One England</i>), Англійський Радикальний Альянс (англ. <i>English Radical Alliance</i>), Перша Англія		Одна Англія (англ. <i>One England</i>), Англійський Радикальний Альянс (англ. <i>English Radical Alliance</i>), Перша Англія (англ. <i>England First Party</i>)

		Англійська партія (англ. <i>England First Party</i>)		
4	Англія (Запропонований автономний регіон)	Партія Англійських Демократів (англ. <i>English Democrats Party</i>), Партія незалежності Сполученого Королівства (англ. <i>United Kingdom Independence Party</i>)		Автономний Англійський Парламент (англ. <i>Campaign for an English Parliament</i>)
5	Гібралтар (Запропонована держава)	Прогресивна Демократична партія (англ. <i>Progressive Democratic Party</i>)		
6	Гернсі (Запропонована держава)			
7	Джерсі (Запропонована держава)			
8	Острів Мен (Запропонована держава)	Сини Мена (менськ. <i>Mec Vannin</i>), Ліберальна партія Мена (менськ. <i>Liberal Vannin</i>)		Кельтська Ліга (менськ. <i>Commeeys Celtiagh</i>)
9	Острів Вайт (Запропонований автономний регіон)	Вайтська Народна партія (англ. <i>Vectis National Party</i>)		
10	Південно-Східна Англія, Нортумбрія	Південно-Східна партія (англ. <i>North East Party</i>)		
11	Шетландські острови (Запропонована держава Форвік)	Оркнейський і Шетландський рух (англ. <i>Orkney and Shetland ement</i>)		

12	Запропонований автономний регіон Шетландські острови			
13	Вессекс (Запропонований автономний регіон)	Вессекська Регіоналістська партія (англ. <i>Wessex Regionalist Party</i>)		Вессекська Конституційна Конвенція (англ. <i>Wessex Constitutional Convention</i>)
14	Йоркшир (Запропонований автономний регіон)			Йоркширське Співтовариство водіїв (англ. <i>Yorkshire Ridings Society</i>)
15	Північна Ірландія (Запропонована держава)	Ольстерський Третій Шлях (англ. <i>Ulster Third Way</i>)	Деякі із Асоціації оборони Ольстера (англ. <i>Ulster Defence Association</i>)	
16	Ірландія (Запропонована держава)	Шинн Фейн (ірл. <i>Sinn Féin</i>), Соціал-демократична і лейбористська партія (ірл. <i>Páirtí Sóisialta Daonlathach an Lucht Oibre</i>), Республіканський Шинн Фейн (ірл. <i>Sinn Féin Poblachtach</i>), Ірландська республіканська соціалістична партія (ірл. <i>Páirtí Poblachtach Sóisialach na h-Éireann</i>)	Ірландська республіканська армія (ірл. <i>Óglaigh na hÉireann</i>)	
17	Шотландія (Запропонована держава)	Шотландська національна партія (гельськ. <i>Pàrtaidh Nàiseanta na h-Alba</i> ; шотл. <i>Scottis Naitional Pairtie</i>) (член		

		ЕСА), Шотландська партія зелених (гельськ. <i>Pàrtaidh Uaine na h-Alba</i> ; шотл. <i>Scots Green Pairty</i>), Шотландська соціалістична партія (гельськ. <i>Pàrtaidh Sòisealach na h-Alba</i> ; шотл. <i>Scots Socialist Pairty</i>), Шотландський демократичний альянс (англ. <i>Scottish Democratic Alliance</i>), Солідарність (англ. <i>Solidarity</i>)		
18	Уельс (Запропонована держава)	Партія Уельса (валл. <i>Plaid Cymru</i>) (член ЕСА), Валлійська Партія Зелених (валл. <i>Plaid Werdd Cymru</i>), Голос Гвінеда (валл. <i>Llais Gwynedd</i>), Незалежна партія Уельса (валл. <i>Cymru Annibynnol</i>)	Вільна Валлійська Армія (валл. <i>Byddin Rhyddid Cymru</i>), Рух за захист Уельса (валл. <i>Mudiad Amddiffyn Cymru</i>), Сини Гліндура (валл. <i>Meibion Glyndŵr</i>)	Співтовариство (валл. <i>Cymuned</i>), Валлійське мовне товариство (валл. <i>Cymdeithas yr Iaith Gymraeg</i>), Кельтська Ліга (валл. <i>Undeb Celtaidd</i>)

За кількістю сепаратистських рухів Великої Британії можна порівняти в Європі тільки з Італією, але їх ідеологія і природа почасти інша, як відмінні історичні, географічні та геополітичні фактори. Оскільки формат дослідження не дає змоги проаналізувати усі наявні сепаратистські рухи, ми зосередимося на найбільших регіонах Великої Британії, які показові щодо сепаратизму.

Сепаратистський та визвольний рух Ірландії призвів до того, що в США мешкає нині велика кількість нащадків ірландців, які шукали в новій країні

спасіння від голоду та репресій. На відміну від Австралії, куди Британська імперія відсилала зокрема й осуджених ірландців, в США оселялися вільні ірландці. Варто зазначити, що визвольний рух в Ірландії не вщухав протягом століть. Англіїці жорстко придушували кожний виступ ірландців, що виникав на релігійному та етнічному ґрунті, забороняли розмовляти ірландською мовою, натомість насаджували англійську.

Після Першої світової війни основні загрози стабільності імперії йшли зсередини, а не ззовні. В Дубліні у Великодній понеділок 1916 р. тисячі ірландських націоналістів на чолі з поетом П. Пірсом і соціалістом Д. Коннолі зайняли деякі громадські будівлі, зокрема Головний поштамт й П. Пірс оголосив про створення Ірландської республіки. Після трьох днів кровопролитної боротьби, під час якої британська артилерія суттєво зруйнувала центр міста, повстанці склали зброю. Перша британська реакція була жорстокою – головних змовників стратили. Цивільний уряд намагався використати колишніх вояків, сумнозвісних «чорно-рябих», аби викоринити войовничий республіканізм, який став чимось більшим, ніж масовий рух під знаменами партії Шинн Фейн та її бойового крила – Ірландської республіканської армії. Водночас британці побоювалися серйозних репресій. Коли «чорно-рябі» відкрили вогонь по натовпу в парку, це викликало таку ж сильну відразу в Англії, як і в Ірландії. У 1921 р., коли втрати англійців сягнули 1400 осіб, бажання воювати зникло й поспіхом була підписана мирна угода. Вже у 1920 р. Ірландія була розділена на дві частини: Північну (6 округів), де мешкали переважно протестанти, та Південну (26 округів), де мешкали переважно католики. Єдиним досягненням Л. Джорджа тепер було утримання обох частин в межах імперії. Не зважаючи на присягу Ірландії короні та надання їй статусу домініону, Незалежна держава на Півдні була прямим шляхом до незалежності республіки (якою Ірландія стала в 1948 р.) [4, с. 435-436]. Британський дослідник Н. Фергюсон додає, що в міжвоєнний період історія повторювалась циклічно: незначні збурювання, жорстока відповідь, втрата британців упевненості у собі, заломлювання рук, запізнілі роздуми, зроблені поспіхом поступки і знов нові поступки. Але випадок Ірландії став прецедентним. Дозволивши розкол у найпершій своїй колонії, британці тим самим надіслали сигнал усій імперії.

Прикметно, що у випадку, коли йдеться про поділ Ірландії на дві різні країни, англійською мовою використовується не слово *separation*, а слово *partition*. Воно походить від іменника *part* (частина) і буквально перекладається, як «поділ на частини». Воно є синонімом слова *separation*. Але чомусь англійська сторона уникає цього слова у випадку з ситуацією поділу Ірландії.

Тож поділ острова Ірландія призвів до виникнення двох країн: Північної Ірландії та Південної Ірландії у відповідності до закону уряду Ірландії 1920 р. Нині одна з них, Північна, входить до складу Сполученого Королівства,

водночас Південна Ірландія є суверенною державою, яка має ще декілька назв – Ірландія або Ірландська Республіка.

Не всі ірландці, як і британці одностайно підтримували такий перебіг подій. Як доказ цього, наводимо лист видатного письменника (ірландця за походженням) А. Конан Дойля до головного редактора британської газети «Таймс» від 9 вересня 1921 р.: «Сер! Мені здається, до ірландця ніяк не дійде проста істина: якщо пропозиція про поділ країни буде прийнята, він опиниться іноземцем в Британській імперії, створеній за участі, зокрема, ірландських солдатів і колоністів. За своїм статусом в Австралії чи Канаді він буде дорівнювати росіянину або словаку, тобто стане лише імігрантом, якому залишиться сподіватись на толерантність законних громадян. Поділ Ірландії змінить його статус власне у Великій Британії, де, коли він туди приїде, аби отримати право голосу, він повинен буде приймати нове громадянство, відмовившись від Батьківщини. Багато з нас британців ірландського походження, які висловили підтримку гомрулю, відчувають жах від цієї перспективи. Пропоную скласти петицію, яка буде підписана громадянами ірландського походження, які виступали за гомруль (самоврядування), і відправити її пану де Валера або спікеру “Дейл айрієнн”» [20].

З моменту написання цього листа А. Конан Дойлем минуло майже століття. Конфлікт у Північній Ірландії має своїм підґрунтям міжконфесійний характер між протестантами і католиками. У Північній Ірландії більшість складають протестанти, від яких ірландці, які там мешкають, зазнавали різних утисків, як і від британського уряду. Ірландці Північної Ірландії відповіли на це створенням Ірландської республіканської армії (ІРА) (ірл. *Óglaigh na hÉireann*) та таких партій, як Шинн Фейн (ірл. *Sinn Féin*), Ольстерський Третій Шлях (англ. *Ulster Third Way*), Соціал-демократична і лейбористська партія (ірл. *Páirtí Sóisialta Daonlathach an Lucht Oibre*), Республіканський Шинн Фейн (ірл. *Sinn Féin Poblachtach*), Ірландська республіканська соціалістична партія (ірл. *Pairtí Poblachtach Sóisialach na h-Éireann*). На боротьбу були кинуті військові сили Британії та поліцейські підрозділи Північної Ірландії. Але протягом десятиліть воєнний шлях подання конфлікту не дав позитивних результатів.

«Кульмінацією протистояння стало голодування 1981 р., в якому взяли участь десятки засуджених до різних тюремних строків сепаратистів, які вимагали поновлення особливого статусу політичних в'язнів. Позиція М. Тетчер залишалася незмінною – ніяких поступок сепаратистам. Проте, смерть десяти учасників голодування, й масові протести, які за цим спалахнули, примусили британський уряд кардинально переглянути свої позиції щодо ірландського сепаратизму» [21]. Британський уряд пішов на мирне врегулювання конфлікту, адже воєнні втручання і жорстокі утиски ірландських політичних в'язнів не дали бажаного ефекту. У 1982 р. партія Шинн Фейн взяла участь у виборах. У 1985 р. між Великою Британією та Ірландією була підписана угода, відповідно до якої Республіка Ірландія отримала статус

консультанта у вирішенні питань щодо Північної Ірландії. Вісім років після цього тривали переговори і у 1993 р. відбулося підписання «Декларації Даунінг-стріт», в якій наголошувалося по-перше, про відмову від насильницьких дій обох конфліктуючих сторін, а по-друге, пропонувалося створення у Північній Ірландії місцевого уряду і парламенту.

Влітку 1994 р. переговори поновилися зі значними перервами у часі (1998 р., 2004 р.) через нові теракти ІРА, що були відповіддю на утиски католицької меншини, яка бажала приєднатися до Республіки Ірландія. В жовтні 2006 р. відбулись переговори за участю всіх сторін, результатом яких було повернення Ольстеру під управління місцевих органів влади.

Проаналізувавши більш ніж столітній конфлікт між Великою Британією та сепаратистами Північної Ірландії, можна зробити такі висновки:

- жорстка позиція щодо сепаратистів є заздалегідь програшною – кожен успіх у придушенні конфлікту сепаратистських настроїв має тимчасовий характер;
- діалог із сепаратистами можливий і вихід сепаратистських територій із складу держави-метрополії не є єдино можливим підсумком кризи;
- нормалізація відносин держави-метрополії із сусідом, в якому сепаратисти вбачають основного союзника – перший крок на шляху до встановлення миру;
- розширення повноважень сепаратистських регіонів – єдиний реальний спосіб вирішення конфлікту;
- лідери сепаратистів можуть брати участь у виборах до загальнонаціонального парламенту – їхня присутність не є ризиком для збереження територіальної цілісності [21].

Нині у Великій Британії має місце історичний парадокс, внаслідок її наміру вийти із ЄС – брексіт, адже країна-метрополія, яка впродовж століть придушувала сепаратистські конфлікти всередині, стає сепаратистом щодо ЄС. Очікується, що Велика Британія вийде з ЄС 29 березня 2019 р. «Під час референдуму 2016 р. за вихід Великої Британії висловилися 51,9% тих, хто взяв участь у голосуванні, відповідно за продовження членства в ЄС висловився 48,1% виборців. У суб'єктах Великої Британії підсумки голосування виявилися різними: мешканці Шотландії та Північної Ірландії висловилися здебільшого проти виходу, а представники Англії (не беручи до уваги столиці) та Уельсу – за» [22]. Тож Шотландія та Північна Ірландія висловили бажання залишитися в ЄС (й в такий спосіб вийти з Великої Британії).

Тільки як незалежна держава Шотландія може залишитися в ЄС, зберігаючи усі вигоди, які дають відкриті кордони і ринок 28 країн. Проте вихід зі складу Великої Британії не буде таким простим, яким його вбачали шотландські націоналісти [17].

Нині виникає нова глобальна загроза: розпад стабільних політичних суб'єктів через сепаратизм. Ці відцентрові сили виникають щонайменше з чотирьох основних причин, пише колишній посол ОЕСР у Канаді К. Валаскакіс: «Перша – це реакція колінного рефлексу на зайву і нерегульовану глобалізацію, яка

залишає пересічного громадянина втраченим і не маючим ідентичності. Друга – це той факт, що більшість так званих «національних держав» насправді є багатонаціональними і різноманітними. Етнічні меншини, які відчувають себе пригнобленими в таких державах, мають спокусу шукати розлучення, створення власної нації, де вони будуть більшістю – і мабуть у цьому процесі – помститися своїм гнобителям, які опинилися тепер у меншості. Третій – це всесвітній провал національних урядів, які неспроможні виконати свої передвиборні обіцянки [...] Четверта – це просто інтерес до себе. Багаті провінції в країні, де конституція зобов'язує їх допомагати бідним (наприклад, Канада), можуть забачати не надавати ці субсидії і зберегти гроші для себе. За цією логікою повинна бути Альберта, а не Квебек, розглядаючи відокремлення» [22].

Отже, питання сепаратизму переплітається з проблемами, які несе в собі глобалізація. Але її не зупинити і не відмінити заявою про свій суверенітет, затвердженням нових гімна і прапора та отримання місця в ООН. Глобалізація зростає за рахунок руху потоків міжнародних капіталів і глобальних фінансових мереж, техніко-технологічного розвитку, експонентним зростанням Інтернету, стільникових телефонів, соціальних мереж. Особливістю цього розвитку є те, що не всі глобальні потоки видимі. Частина з них зовсім не лежить на поверхні, й тим не менш спонукає зростання глобальних ТНК, мафіозних мереж, наркокартелів, організованої злочинності та інших загрозливих для людства рухів. На думку К. Валаскакіса, шукати відповідь краще у нових формах федералізму, а не у чистому розмноженні суверенітетів.

У Великій Британії настрої щодо брексіту далеко не однозначні. Питання про Північну Ірландію, яка ніби є частиною Сполученого Королівства, але виходить з ЄС слідом за Лондоном не збирається, так і залишилось наразі відкритим. Увесь цей процес практично цілковито поглинає увагу британського прем'єр-міністра Т. Мей та чималої кількості європейських посадовців. Водночас британський уряд став об'єктом критики опозиції та виборців – оскільки погодився сплатити в бюджет ЄС майже 40 млрд. фунтів [23]. Прем'єр-міністр Великої Британії Т. Мей попередила, що брексіту може взагалі не бути через спроби законодавців зірвати її план виходу країни з ЄС: «Моє послання країні в цей вікенд просте: нам потрібно зосередитися на цілі. Якщо ми цього не зробимо, ми ризикуємо залишитись без брексіту» [24]. Також в Лондоні 100 тис. демонстрантів 23 червня 2018 р. вийшли на акції протесту у зв'язку з виходом Великої Британії зі складу ЄС [25].

Велика Британія та ЄС домовилися, що предметом переговорів будуть три головних питання «розлучення»: скільки Євро перша має повернути до ЄС, що трапиться з кордоном Північної Ірландії та що буде з британськими громадянами, які живуть в ЄС і що очікує на громадян ЄС, які живуть у Великій Британії. Зрозуміло, що головним і найбільш дражливим питанням є

питання кордону між Північною Ірландією та членом ЄС Республікою Ірландія.

«Зараз це зона переміщення між Великою Британією та Ірландською Республікою. Як і Шотландія, Північна Ірландія проголосувала, що залишиться в ЄС на референдумі 2016 р. Результати в Північній Ірландії були 56% залишитися в ЄС і 44% – вийти з нього. Обидві сторони домовилися, що вони не хочуть повертатися до так званого «жорсткого кордону», що означає відсутність на ньому фізичної інфраструктури та мережу камер стеження. Але це домовленість на словах. Насправді ж існує багато підводних каменів і не вирішених проблем, тому доки нема остаточної візії, як це буде працювати на практиці» [26]. Процес виходу Великої Британії з ЄС чітко прописаний у Статті 50 Лісабонської декларації. Згідно з нею процес триватиме два роки, тож намір Великої Британії вийти з ЄС за правилами повинен відбутися 29 березня 2019 р. Але, якщо до цього моменту не все ще буде урегульовано, сторони погодилися на транзитивний період, який триватиме 21 місяць, аби все пройшло із найменшими незручностями для бізнесу, туристів та людей, які приїжджають на Британські острови на свята. У мирному вирішенні цього процесу зацікавлені як сепаратистські рухи всередині Великої Британії, так і власне Велика Британія як член ЄС щодо якого вона виступає як сепаратист.

Отже, можна зробити такі висновки:

- Велика Британія є першою державою, яка виходить із ЄС, що безсумнівно позначиться на європейських міжнародних справах, у зміні глобальних конфігурацій в політиці, економіці, фінансах, культурі та на внутрішній політиці та геополітиці самої Великої Британії, розколу її на декілька незалежних держав;

- найбільш ймовірними претендентами на суверенні держави є Республіка Ірландія, з приєднанням до неї Північної Ірландії, та Шотландія;

- досвід Ірландії у боротьбі за незалежність, яка тривала декілька століть, починаючи від насильницьких воєнних дій з боку держави-метрополії і розвитку та наростання збройних конфліктів із сепаратистськими угрупованнями, найбільш згуртованою та підготовленою щодо терактів стала Ірландська республіканська армія, яку підтримували зброєю Лівія та ірландські общини у США, довів, що це стратегія, яка не приносить позитивних результатів;

- головним досвідом боротьби Великої Британії із сепаратизмом є те, що вона пішла на компроміс: щоразу на переговорах задовольняла ті чи інші вимоги Шинн Фейн, й та у відповідь теж зменшувала воєнну напругу аж до ліквідації Ірландської республіканської армії;

- в тому разі, коли сепаратистські настрої та дії сепаратистів базуються на релігійних, мовних та культурних утисках держави, до складу якої вони входять, останній потрібно обрати стратегію, яка б знімала ці утиски з сепаратистів, дозволяла розмовляти на рідній мові, здійснювати релігійні

служби, відкривати школи, де викладатиметься мовою гнобленої частини населення, не забороняти проведення релігійних та фольклорних свят, культурних фестивалів тощо;

- використати можливості телебачення, Інтернету, соціальних мереж для надання правдивої інформації про життя та події з обох сторін; швидко реагувати на неправдиву інформацію, надавати перевірені факти, які спростовують її.

Список використаних джерел та літератури

1. Separatism. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/separatism>
2. Брексіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukranews.com>
3. Abernethy D. *The Dynamics of Global Dominance: European Overseas Empires 1415-1980*. – New Haven and London: Yale University Press, 2001. – 524 p.
4. Фергюсон Н. *Империя. Чем современный мир обязан Британии*. – М.: Издательство АСТ, 2014. – 560 с.
5. Lloyd T. *Empire: the History of the British Empire*. – London: Sage, 2001. – 386 p.
6. Brigden S. *New Worlds, Lost Worlds*. – London: Sage, 2000. – 458 p.
7. Pagden A. *Peoples and Empires: European and the Rest of the World, from Antiquity to the Present*. – London: W&N Greener Books 2001. – 468 p.
8. *Globalization in the World History* / Ed. by G. Hopkins. – London: University of Texas, Austin, 2002. – 346 p.
9. 'An Irish Empire'?: Aspects of the Ireland and the British Empire (Studies in Imperialism) / Ed. by K. Jeffery. – Manchester: Manchester University Press, 1996. – 224 p.
10. English nationalism is the real threat to British unity and identity. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.irishexaminer.com/viewpoints/columnists/gerard-howlin/english-nationalism-is-the-real-threat-to-british-unity-and-identity-471522.html>
11. Lyons F.S.L. *Ireland since the Famine*. – London: Routledge, 1982. – 398 p.
12. Fitzpatrick D. *The Two Irelands, 1912-1939*. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 384 p.
13. Hennessy T. *Dividing Ireland: World War I and Partition*. – London: Routledge, 1998. – 304 p.
14. Jackson A. *Sir Edward Carson*. – Dublin: Published for the Historical Association of Ireland by Dundalgan Press, 1993. – 74 p.
15. Laffan M. *The Partition of Ireland, 1911-1925*. – Dublin: Dublin Historical Association, 1983. – 428 p.
16. Barton J. A. *History of Ulster*. – Dundonald, Belfast, Northern Ireland: Blackstaff Press, 1992. – 386 p.
17. Kelly McParland: Scottish Separatists Announce Plans for a Second Referendum. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nationalpost.com/opinion/kelly-mcparland-scottish-separatists-announce-plans-for-a-second-referendum>
18. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України. – Випуск 12. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, серія національна безпека, 2016. – 52 с.
19. Список активных сепаратистских движений в Европе. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.m.wikipedia.org/wiki>
20. Конан Дойль А. Ирландский сепаратизм. Уроки жизни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://public.wikireading.ru/117962>
21. Конфликт в Северной Ирландии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://peace.org.ua/konflikt-v-severnoy-irlandii/>
22. Valaskakis K. Separatism Everywhere: The New Global Epidemic. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.huffingtonpost.com/entry/separatism-everywhere-the_b_4977800

23. Федюк Р. «Контр-брексит»: Чому Соросу доведеться взятись за керівництво ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.depo.ua/ukr/svit/kontr-breksit-chomu-sorosu-dovedetsya-vzyatis-za-kerivnictvo-yes-20180530782429>
24. Тереза Мей: Брексит може не відбутися. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/politics/_tereza-mej-breksit-mozhe-ne-vidbutisya/847892#comments
25. В Лондоне из-за Brexit протестуют 100 тысяч британцев. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/rus/news/londone-brexit-protestuyut-100-tysyach-britantsev-1529773926.html>
26. What does it mean for Northern Ireland? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

Зернецкая О.В. Опыт борьбы с сепаратизмом в Великобритании.

Сепаратизм в Великобритании – одна из самых больших проблем. Она возникла вследствие построения Британской империи и продолжает присутствовать по причине ее распада. В статье исследуются внутренние и внешние причины сепаратизма в Великобритании. Внутренние связаны с движениями отделения Северной Ирландии и Шотландии от Великобритании. Внешние причины находятся в сфере международных отношений и относятся к выходу Великобритании из Европейского Союза (брексит). Проанализирована подоплека этих процессов и доказано, что военные действия не были успешными. Наилучший путь преодоления сепаратизма – трехсторонние переговоры и компромиссы со стороны страны-метрополи. Было выявлено, что выход Великобритании из ЕС в то время, когда сепаратистские движения разгораются дома, дает последним возможность выйти из метрополии и обрести независимость.

Ключевые слова: сепаратизм, Великобритания, Британская империя, Северная Ирландия, Шотландия, Европейский Союз, брексит, компромисс.

Zernetska O. Experience of Fighting against Separatism in Great Britain.

Separatism in Great Britain is one of the biggest problems. It is closely connected with the building of the British Empire and continues to exist as a cause of it disintegration. Home and international causes of separatism in Great Britain are detected in this article. One concerns home affairs and deals with the processes of separation of Northern Ireland and Scotland from Britain. The other lies in the sphere of international affairs and deals with the exit of Great Britain from European Union. The background of these processes has been analyzed and was proved that military actions have not been successful. The best way is the three parts negotiations and compromises from the metropolitan state. It was exposed that to solve issues of international affairs such as separation of Great Britain from EU at the same time with separatism movements at home gives the latter the opportunity to leave metropolis and gain independence.

Keywords: separatism, Great Britain, British Empire, Northern Ireland, Scotland, European Union, brexit, compromise.